

Kurpiewski, Tadeusz

Pamięci profesora Aleksandra Gieysztora

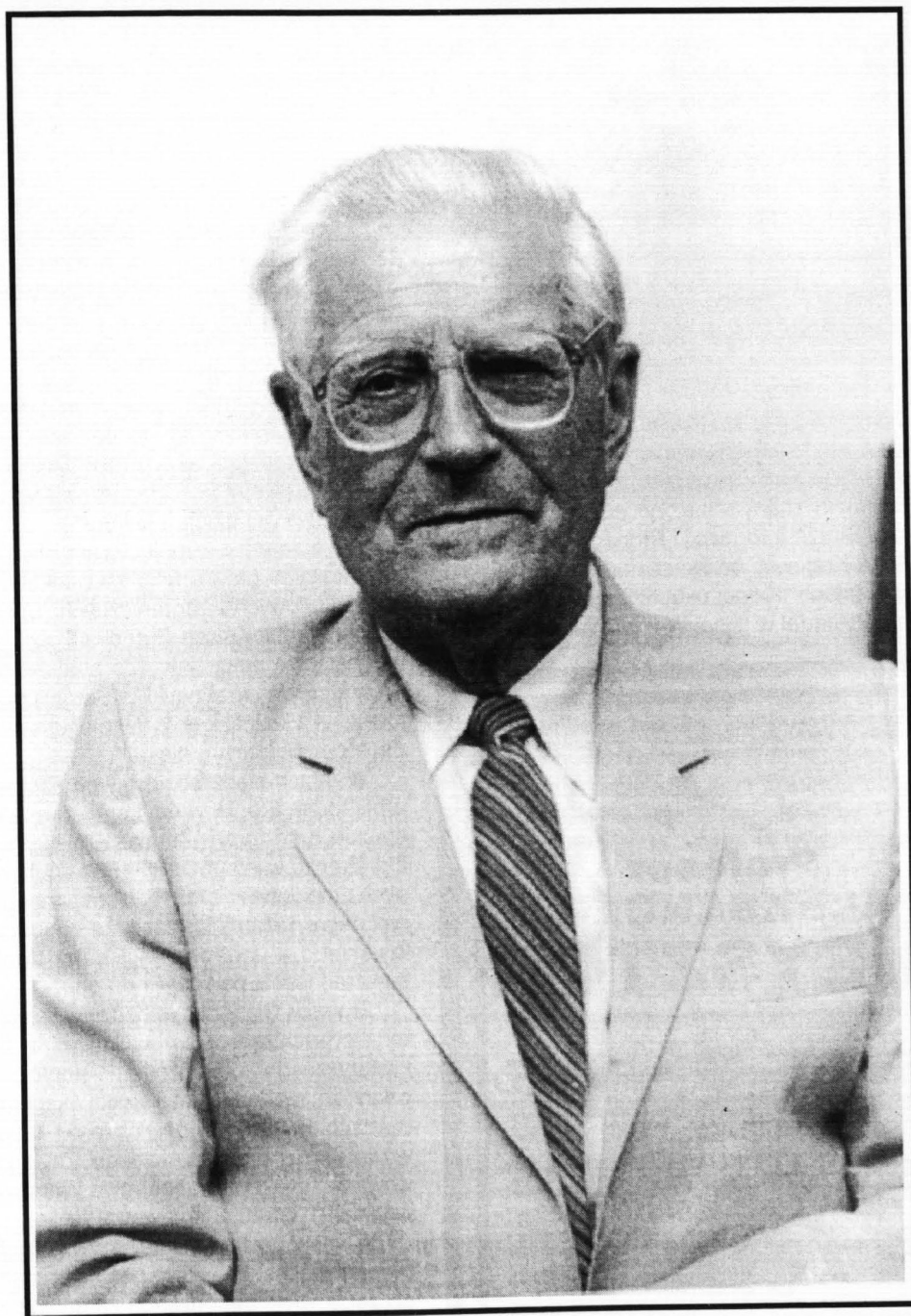
Notatki Płockie 44/1-178, 3-8

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PROFESOR ALEKSANDER GIEYSZTOR
- CZŁONEK HONOROWY TNP NIE ŻYJE (1916-1999)

PAMIĘCI PROFESORA ALEKSANDRA GIEYSZTORA

W dniu 9 lutego 1999 roku po ciężkiej chorobie w wieku 83 lat zmarł w Warszawie wybitny polski historyk, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, Honorowy Członek Towarzystwa Naukowego Płockiego - Aleksander Gieysztor, wybitny znawca historii i kultury średniowiecza oraz Mazowsza.

Urodził się 17 lipca 1916 roku w Moskwie. W 1921 roku wraz z rodziną powrócił do kraju. W wieku 21 lat, w 1933 roku rozpoczął studia historyczne na Uniwersytecie Warszawskim, które ukończył w 1937 roku. Jego mistrzem był wybitny polski historyk okresu międzywojnia prof. Marcelei Handelsman. Następnie wyjechał do Paryża, gdzie pogłębiał wiedzę z zakresu nauk pomocniczych na tamtejszej Ecole des Hautes Etudes. Jego paryskie studia przyniosły owoc w postaci wydania znakomitej pracy naukowej "Władza Karola Wielkiego w opinii współczesnej", wydanej w 1938 roku.

Przed wybuchem wojny powrócił do kraju. Jako 23-letni młody człowiek uczestniczył w wojnie obronnej 1939 roku, w której został ranny. W okresie okupacji hitlerowskiej czynnie włączył się do walki, pracował wspólnie z innym znanym historykiem Stefanem Kieniewiczem w Biurze Informacji i Propagandy Komendy Głównej Armii Krajowej, będąc szefem tego Biura. Nie zaprzestał w latach trudnej okupacji pracy oświatowej i naukowej. Wykładał w tajnej Wolnej Wszechnicy Pol-

skiej a jednocześnie przygotowywał dwie znane prace: "Ze studiów nad genezą wypraw krzyżowych. Encyklika Sergiusza IV" i "Zarys nauk pomocniczych historii", które zostały opublikowane tuż po wojnie.

Aktywnie uczestniczył w Powstaniu Warszawskim. Po jego zakończeniu dostał się do niewoli i przebywał w oflagu w Grossborn. Za walkę z hitlerowskimi Niemcami odznaczony został Orderem Krzyża "Virtuti Militari".

Jego kariera naukowa była błyskawiczna. W 1945 roku otrzymał na Uniwersytecie Warszawskim stopień doktora, a w 1946 został docentem habilitowanym. Tytuł profesorski otrzymał w 1949 roku. W latach 1955-1975 pełnił zaszczytną i odpowiedzialną funkcję dyrektora Instytutu Historii Uniwersytetu Warszawskiego. Razem ze swoimi uczniami w Instytucie stworzył silną szkołę mediewistyczną.

Wiele uwagi poświęcił Aleksander Gieysztor dziejom swojej uczelni, poświęcając jej dużo uwagi i miejsca. W 1958 roku pod Jego redakcją ukazało się opracowanie "Uniwersytet Warszawski 1808-1818-1958". Wiele prac przesyłał również dziejom Warszawy. Należą do nich m.in.: "Warszawa średniowieczna" oraz "Warszawa: jej dzieje i kultura".

Był autorem i współautorem blisko tysiąca pozycji książkowych oraz artykułów naukowych w czasopiśmie krajowych i zagranicznych. Specjalizował się w historii średniowiecza Europy i Polski. Wydał m.in. tak wartościowe prace jak: "Ze studiów nad genezą wypraw krzyżowych. Encyklika Sergiusza IV", "Zarys dziejów języka łacińskiego", "Mitologia słowiańska", "Zarys nauk pomocniczych historii".

W latach siedemdziesiątych Profesor był razem z profesorem Stanisławem Lorentzem animatorem a następnie dyrektorem Zamku Królewskiego. Jako dyrektor Zamku w latach 1980-1981 opublikował wiele cennych prac dotyczących tego bezcennego zabytku historycznego. Twierdził i głosił, że odbudowa Zamku Królewskiego w świadomości narodowej kojarzy się z suwerennością państwa i narodu.

Profesor Gieysztor wchodził w skład kilku komitetów redakcyjnych czasopism naukowych w tym "Kwartalnika Historycznego" i "Rocznika Historycznego". Był także członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk, w której w latach 1980-1983 i powtórnie od 1990 do 1992 sprawował funkcję prezesa Akademii. Za Jego sprawą reaktywowano Towarzystwo Naukowe Warszawskie, w którym w latach 1986-1992 sprawował funkcję prezesa.

W sposób szczególnie aktywny profesor Gieysztor propagował naukę polską poza granicami kraju. Zamieszczał w wielu periodykach zagranicznych swoje artykuły dotyczące historii Polski, ukazując w sposób wyrazisty związku z historią Europy i jej cechy specyficzne. Był przez ponad ćwierć wieku członkiem Prezydium Międzynarodowego Komitetu Nauk Historycznych pełniąc w nim funkcję przewodniczącego. Cieszył się w

Zarząd Towarzystwa Naukowego Płockiego z głębokim żalem powiadamia, że dnia 9 lutego 1999 roku zmarł - po długiej i ciężkiej chorobie - w Warszawie w wieku 83 lat

ś. ✚ p.

**Profesor
ALEKSANDER
GIEYSZTOR**

Członek Honorowy Towarzystwa Naukowego Płockiego (od 1978 roku)

Czołowy polski historyk - mediewista, od 1945 roku profesor historii średniowiecznej Uniwersytetu Warszawskiego, dyrektor Instytutu Historycznego tegoż Uniwersytetu, reanimator odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie i jego pierwszy dyrektor, dwukrotnie prezes Polskiej Akademii Nauk, prezydent Międzynarodowego Komitetu Nauk Historycznych, prezes Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Organizator obchodów jubileuszowych Tysiąclecia Państwa Polskiego i X wieków Płocka, autor licznych prac na temat polskiego średniowiecza, redaktor naukowy „Dziejów Płocka”, autor wielu artykułów naukowych w wydawnictwach naszego Towarzystwa, żywcem współpracujący z najstarszym Mazowszem, a szczególnie od 1936 roku z Towarzystwem Naukowym Płockim, a także z Oddziałami Towarzystwa w Wyszogrodzie i Łęczycy.

Abili, sed non cibus!

Wielkiego syna Polski, swego zasłużonego Członka i stałego Darczyńcę, który pozostał w naszej zbiorowej pamięci, również tej spłanej z ogromnym żalem żegnaj

Towarzystwo Naukowe Płockie

Od lewej: prof. dr Henryk Łowmiański (siedzi), prof. dr Aleksander Gieysztor (wygłasza orację), prof. dr Zygmunt Rybicki - rektor Uniwersytetu Warszawskiego, prof. dr Benon Miśkiewicz - rektor Uniwersytetu Poznańskiego. Fotografia wykonana podczas uroczystości wręczenia doktora honoris causa prof. Henrykowi Łowmiańskiemu przez Senat Uniwersytetu Warszawskiego w sali barokowej Muzeum Mazowieckiego podczas Sesji Naukowej Roku Kopernikowskiego zorganizowanej przez TNP w dniu 13 kwietnia 1973 roku.

świecie historyków ogromnym autorytetem za co otrzymał m.in. honorowe tytuły członka zagranicznego wielu uczelni i stowarzyszeń jak Medieval Academy of America, Francuskiej Akademii Nauk, Belgijskiej Królewskiej Akademii Nauk, Szwedzkiej Królewskiej Akademii Nauk, Flamandzkiej Akademii Nauk. Był wyróżniony tytułem honoris causa wielu uczelni świata a m.in. uniwersytetów Bordeaux, Paryża, Budapesztu, Moskwy, Poznania i Oxfordu.

Za niezwykle aktywną i owocną działalność naukową i popularyzatorską w kraju i świecie był wyróżniany nagrodami i orderami. Otrzymał m.in. Indywidualną i Zespołową Nagrodę Państwową, Order "Zasłużonego Nauczyciela PRL", Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, Order Orła Białego. Był do śmierci sekretarzem Kapituły tego najwyższego polskiego odznaczenia.

W 1989 roku pośredniczył w kontaktach "Solidarności" z rządem będąc następnie uczestnikiem "Okrągłego Stołu", o którym mówił: "nie ja jeden, wielu pracowników naukowych zaangażowało się wówczas w działania, których podjęcie było dla przyszłości Polski nieodzowne".

W swojej pracy organizatorskiej i badaniach naukowych profesor Gieysztor poświęcił wiele uwagi Mazowszu i jego historii, w którym poczesne miejsce zajmuje Płock. Owocem zainteresowania się Mazowszem było wspólne z profesorem Henrykiem Samsonowiczem opracowanie dzieła "Dzieje Mazowsza do 1526 r."

GeniŃ Płock i przez 60 lat utrzymywał z nim i To-

warzystwem Naukowym Płockim serdeczne kontakty. Łączność nawiązana z Płockiem w 1936 roku szczególnie ożywiła się po II wojnie światowej.

Profesor poświęcał miastu wiele czasu nie szczędząc sił w badaniach naukowych tysiącletniego grodu. Był jednym z aktywnych organizatorów obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego i X wieków Płocka, autorem licznych rozpraw i prac na temat Płocka w średniowieczu.

W listopadzie 1956 roku wziął udział w słynnej sesji Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka działającej przy Towarzystwie Naukowym Płockim od roku 1955. Wniósł wtedy by wykonać odlew Drzwi Płockich znajdujących się w Nowogrodzie Wielkim w ZSRR i umieścić go w Bazylice Katedry Płockiej. Wyszła również postulat aby zwrócić Płockowi wiele z tych nabytków, które są jego własnością a znajdują się w zasobach centralnych. Chodziło tu głównie o kielich Konrada Mazowieckiego.

Profesor Aleksander Gieysztor przyjął zaszczytną ale niełatwą funkcję redaktora naukowego "Dziejów Płocka". Dokonał recenzji poszczególnych rozdziałów tego zbiorowego opracowania. Pozwoliło to na przyspieszenie wydania monografii w 1973 roku, którego wydanie drugie ukazało się w 1978 roku.

Profesor napisał wiele artykułów do kwartalnika Towarzystwa Naukowego Płockiego "Notatki Płockie". Niejednokrotnie wygłaszał referaty i odczyty także i w Oddziałach TNP w Łęczycy i Wyszogrodzie. Jak sam mówił

Uroczystość 60-lecia nawiązania kontaktów prof. Aleksandra Gieysztor z Płockiem i 80-lecia Jego urodzin (6 lipca 1996 r.)

lubił Płock. Już same tytuły artykułów zamieszczonych w "Notatkach Płockich" są wymowne: "Mazowsze w kulturze Polski średniowiecznej", "O Polsce a przede wszystkim o księciu Bolesławie", "Przed portalem płockiej katedry", "Urząd wojewódzkiński w Polsce i na Mazowszu".

To w Płocku 25 marca 1975 roku Zwyczajne Walne Zgromadzenie Towarzystwa Naukowego Płockiego nadało profesorowi Aleksandrowi Gieysztorowi, w dowód uznania dla jego pracy naukowej i owocnych kontaktów godność Członka Honorowego. Specjalny dyplom został wręczony Profesorowi w siedzibie TNP 17 października 1975 roku.

20 stycznia 1975 roku w Sali Sejmowej płockiego ratusza, profesor Aleksander Gieysztor, redaktor naukowy monografii "Dzieje Płocka" otrzymał wraz z zespołem redakcyjnym nagrodę Prezydenta Miasta Płocka. 9 lutego 1975 roku przed specjalnym koncertem w Teatrze Płockim z cyklu "Dla tych których cenimy" dziękując Płockowi stwierdził m.in.: "Są trzy rodzaje Płocczan: Płocczanie z dziada pradziada, Płocczanie z wyboru i skierowani losiem do tego miasta, wreszcie Płoccczanie - korespondenci. Tacy, co mieszkają poza tym miastem, ale są nim przejęci, ciekawi jego zmian i uznania dla ciągłości jego życia. Odwiedzają je możliwie często i w miarę swoich możliwości próbują przyczynić się do jego powodzeń. Należę do tego trzeciego gatunku. Pozostaję pod urokiem tego miasta - trzeba to wyznać - ponad 40 lat, a jako historyka od co najmniej ćwierćwiecza zajmuje mnie wszystko, co dotyczy się jego dziejów i kultury".

3 czerwca 1995 roku w 175. rocznicę założenia Towarzystwa Naukowego Płockiego, profesor Aleksander Gieysztor wygłosił słowo wstępne nt. "Towarzystwo Naukowe Płockie w Polsce i na Mazowszu". W swoim wystąpieniu omówił znaczenie Towarzystwa dla Płocka i regionu, zarówno w przeszłości jak i obecnie.

6 lipca 1996 roku w siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego odbyła się podniosła uroczystość związana z 80-leciem urodzin i 60-leciem nawiązania kontaktów z Towarzystwem profesora Aleksandra Gieysztor. Jubilat powiedział wtedy do licznie zgromadzonych naukowców całej Polski m.in.: "W Towarzystwie znaleźć zawsze można właściwy stosunek do nauki w ogóle, a historycznej w szczególności. Owa mała Ojczyzna naukowa, jakże przydatnie zagospodarowana przez Prezesa i Jego Kolegów stała się nie tylko dla mnie atrakcją, którą zawsze chwytam w pełni przekonania dla dziejącej się tu dobrej roboty./.../ Rozumiem, że była to trafnie wykorzystana sposobność integracyjna dla członków Towarzystwa i środowiska płockiego...".

3 czerwca 1995 roku w czasie Sesji Jubileuszowej 175 rocznicy Towarzystwa Naukowego Płockiego profesor Aleksander Gieysztor wpisał się do trzeciej Księgi Pamiątkowej:

Otwierając tę trzecią księgę wpisów prawdziwej liber amicorum et amicorum Towarzystwa Naukowego Płockiego w sto pięćdziesiąt i jeszcze dwadzieścia pięć lat jego tradycji, godzi się stwierdzić, że rozum, emocja i wola jego członków z prezesem Jakubem Chojnackim na czele dokonują rzeczy codziennych a wielkich, które razem zapewniają Towarzystwu przywilej - i - obowiązek przodowania w Rzeczypospolitej Polskiej, i w republica litterarum poprzez kraje i kontynenty. Życzenia z całego serca dalszej pięknej drogi - i dalszych

Otwarcie uroczystości nadania Auditorium Maximum Wyższej Szkoły Humanistycznej imienia Aleksandra Gieysztor. Przemawia Rektor WSH w Pułtusku J.M. prof. dr. hab. Andrzej Bartnicki

*jubileuszów aż do dwóchset-
lecia, na którym chętnie spot-
kaliby się uczestnicy 175-tej
rocznicy jego istnienia*

3 czerwca 1995

Aleksander Gieysztor

W dniu 3 czerwca 1995 roku na Sesji Jubileuszowej Aleksander Gieysztor Członek Honorowy TNP w słowie wstępnym mówił m.in.: "Towarzystwo pielęgnując nadal soczewkę regionalistyczną we wzbogaconej postaci, może sięgnąć i po inną, badawczą, po tę "wszechnicę nauki", która marzyła się bez podstaw i nadziei realizacji Morykoniemu. Powstało bowiem dziś auditorium, które słuchać chce i może nie tylko regionalistyki. Chciałoby uprawiać badania i zdawać z nich sprawę w wypróbowanych formach od sympozjów i zebrań po publikacje akademickiego pokroju. Towarzystwo nasze na tę drogę wkroczyło..."

Profesor Aleksander Gieysztor doskonale władał językiem łacińskim. Poświęcił temu klasycznemu językowi jedno z dzieł swego życia "Zarys dziejów języka łacińskiego". 13 kwietnia 1973 roku w ramach Sesji Naukowej zorganizowanej przez Towarzystwo Naukowe Płockie poświęconej Roku Kopernikańskiemu, w sali barokowej Muzeum Mazowieckiego Zamku Książąt Mazowieckich w obecności członków Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z profesorem Zygmuntem Rybickim na czele, w obecności rektora Uniwersytetu Poznańskiego profesora Benona Miśkie-

wicza, odbyła się uroczystość nadania doktora honoris causa profesorowi Henrykowi Łowmiańskiemu z Poznania - znawcy wczesnej historii państw słowiańskich. Profesor Aleksander Gieysztor wygłosił wtedy, po wręczeniu dyplomu, piękną laudację w języku łacińskim. Młodszy mediewista składał podziękowania i gratulacje starszemu mediewiście.

"Śmierć profesora Gieysztor, jak powiedział wybitny historyk, Honorowy Członek Towarzystwa Naukowego Płockiego, profesor Henryk Samsonowicz, jest stratą nie tylko dla polskiej nauki, ale dla Polski w ogóle. Był wielkim Obywatel, który całym swoim życiem wielce zasłużył się promowaniu naszego kraju za granicą. Był zawsze tam, gdzie wymagał tego interes publiczny, był jednym z ludzi, którzy wprowadzili naukę polską na arenę międzynarodową".

Aleksander Gieysztor wychował całą plejadę wybitnych ludzi, którzy są teraz profesorami. Swych studentów uczył zawsze otwartej postawy obywatelskiej. Zawsze wysoko cenił polską młodzież, mówiąc, że jest ona otwarta na świat, poznaje języki, wie czego chce.

Był renesansowy umysłem, moralnym autorytetem, wzorem odpowiedzialnego obywatela.

Odszedł od nas człowiek o pomnikowych wymiarach, który przez własne dociekania naukowe, doznane doświadczenie miał prawo do stwierdzenia, które głosił, że historia jest nauką, która konsoliduje naród.

Będzie Go nam brakowało.

28 maja 1999 roku członkowie Sekcji Historycznej TNP w składzie: ks. prof. dr hab. Michał M. Grzybowski, ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski, dr Anna Stogowska i dr Marian Chudzyński uczestniczyli w Centrum Akademickim Wyższej Szkoły Humanistycznej w Pułtusku w uroczystości nadania Audytorium Maximum imienia profesora Aleksandra Gieysztora.

Otwarcia uroczystości dokonał Rektor Wyższej Szkoły Humanistycznej JM prof. dr hab. Andrzej Bart-

nicki. Następnie zabrał głos prof. dr hab. Henryk Samsonowicz, członek PAN, który wygłosił referat "Aleksander Gieysztor historyk Mazowsza, Polski, Europy". Na zakończenie uroczystości został wyświetlony film zatytułowany "Obywatel Honorowy Miasta Pułtuska".

W części nieoficjalnej członkowie Sekcji Historycznej spotkali się między innymi z profesorami: JM Rektorem Andrzejem Bartnickim, Józefem Kazimierskim, Ryszardem Kołodziejczykiem, Henrykiem Samsonowiczem, Witoldem Stankiewiczem, Januszem Szczepańskim i innymi.

Marian Chudzyński

W czasie uroczystości w Centrum Akademickim Wyższej Szkoły Humanistycznej w Pułtusku (od prawej): ks. prof. dr hab. Michał Grzybowski, dr Anna Stogowska, dr Marian Chudzyński, ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski. Powyżej: mgr Władysław Gąsiorowski, przewodniczący Oddziału TNP w Sierpcu i mgr Edward Kalinowski (skarbnik)